

ŽIVOTNÍ STYL MLÁDEŽE JAKO PŘÍČINA SOCIÁLNÍHO HANDICAPU

Pavel MÜHLPACHR

Souhrn:

Příspěvek se věnuje problematice výchovy v podmínkách postmoderní společnosti a představuje novou kategorii T-generace včetně jejich specifik.

Klíčová slova: mládež, výchova, postmoderní společnost, životní styl, T-generace

Statistiky posledních let nám ukazují, že v některých oblastech povolna, v některých strměji narůstají problémy, které označujeme jako *sociálně patologické*, a to zvláště u dětí a mládeže. Existuje celá řada teorií, které se etiologií sociálně patologických jevů zabývají: teorie biologické, psychologické, sociologické, antropologické, a dokonce i pedagogické. Rovněž se diskutuje o tom, co je sociálně patologické chování, a co jím už, nebo ještě není. V neposlední řadě chci zmínit, že se od užívání pojmu *sociální patologie* ustupuje. To nic nezmění na situaci, že uvedené problémy existují, jsou reálné a my s nimi musíme pracovat.

Jedná se o celou škálu závislostního chování, kriminalitu všeho druhu, extremistické projevy, sektářství, agresivní chování a další.

Pro tyto negativně sankcionované projevy lze souhrnně použít obecnější označení – termín *sociální handicap*. I tak se snažíme stále hledat příčiny vzniku těchto sociálních handicapů. Víme, že dominantní roli při vzniku jakékoliv patologie hrají funkcionální výchovné vlivy, ale to je jen jedna ze socializačních dimenzí. Tyto vlivy hrají důležitou roli při vytváření životního stylu.

Životní styl je sociologickou kategorií, velmi často se zaměňuje s termíny *způsob života*, *životní podmínky*, *životní úroveň*, dnes nově hovoříme o *kvalitě života*. Životní styl lze vnímat jako kulturně podmíněný způsob uspokojování potřeb, spojený s hodnotami a normami. Velmi často se setkáváme s tvrzením, že ten či onen člověk má svůj životní styl. Nabízí se otázka, na jakém základě můžeme tvrdit, že někdo má svůj individuální, originální životní styl. Žijeme přece ve společenství, v němž je jaksí stanovený univerzální životní styl a my tedy musíme specifikovat, resp. charakterizovat prvky, které vedou právě k onomu individualismu. Jsou jimi :

- ❖ časový harmonogram člověka denní, týdenní, měsíční, roční, a především způsob hospodaření s časem a náplň tohoto času;
- ❖ práce, její charakter, vztah k práci a všechno to, co souvisí s výkonem práce a tvoří svébytný kolorit každodenní existence;
- ❖ materiální spotřeba, její stupeň, její charakter;
- ❖ intelektuální a estetické potřeby;
- ❖ aktivní účast v kulturní a osvětové činnosti;

- ❖ rekreační aktivity;
- ❖ účast ve společensko-politickém životě (vztah k veřejným záležitostem), vztah k náboženství;
- ❖ vztah k hodnotám;
- ❖ formy mezilidského soužití, rozdělení rolí v rodině, přátelské, kolegiální a sousedské vztahy.

Situace člověka na počátku 21. století je označována jako „postmoderní“. Pojem *postmodernismus* označuje teoreticky více či méně propracované názory na současný stav procesu modernizace, zejména na důsledky tohoto procesu. Proces modernizace ve svých důsledcích nepřináší jen pokrok, pozitiva, ale též hrozby, rizika, ale i proměny člověka, které nejsou jen humanizující, obohacující hodnotu lidství, ale právě naopak. Postmodernismus vyhledává jako své „paradigma“ pluralitu postojů, názorů, přístupů, zvažování, pluralitu racionálního zpracování společenské reality v jejím vývoji a proměnách.

Postmoderní filosofie ukazuje jiný přístup člověka k současnému stavu světa než ten, na který jsme byli zvyklí - vyžaduje „posun“ našeho způsobu uvažování a hodnotové orientace od kvantitativního, lineárního a jednodimensionálního ke kvalitativnímu a multidimensionálnímu.

Postmoderní myslitelé vymezují postmoderní společnost jako společnost, která je:

- permissivní, tzn. společnost, která dovoluje více, než dovolovaly tradiční společnosti (viz. problém drog, homosexuality, detabuizace sexu, různé formy párového soužití, různost vzdělávacích institucí);
- ludická, tzn. „společnost, která si ráda hraje“ a která práci nepovažuje za základní hodnotu života, pracovní činnost a výkon profese nejsou vnímány jako významná oblast seberealizace a prvky „hravosti“ jsou přenášeny i do oblasti práce, mladí lidé setrvávají v práci do té doby, dokud je baví; pokud se vyskytnou potíže, práce ztrácí zábavnost, hravost, je důvod ji opustit a najít si novou práci (netrápit se potížemi, neboť život se musí žít a „užívat“);
- sekularizovaná, tj. společnost, v níž většina aktivit je nenáboženského charakteru, a pokud má náboženský charakter, pak nikoli ve smyslu tradičního křesťanství (sekty, různá nová náboženská hnutí apod.); duchovní hodnotová složka individuálního života je sycena z různých pramenů, vztahuje se na život jedince a není už tak silný její dosah na vztah člověka k lidskému společenství, na vnímání lidské společnosti jako celku, jehož je součástí;
- postmoralistní, tzn. Společnost, v níž se morálka „přežila“ a morální hodnoty jsou spíše vnímány jako luxus;
- postheroická, tzn. kdy nevychovávat hrdinové, ale transformovaní hrdinové (mutanti, virtuální idoly apod.);
- alibistická, tzn. společnost, ve které není pro nikoho žádným problémem zdůvodnit a ospravedlnit cokoli;
- postedukační, tzn. že výchova se „přežila“, neboť k čemu vychovávat, když „život nás nejlépe naučí...“;
- společnost globalizace, tzn., že dnes je trvání existence každé společnosti závislé na schopnosti a míře zapojení celosvětového společenství do řešení globálních problémů.

Zůstává otázkou, zda máme adekvátní prostředky, kterými lze dosáhnout usměrnění globalizačních procesů ve směru pozitiv.

Problémem postmodernismu je právě zvládnutí plurality heterogenity a jinakosti životních způsobů, hodnot, zkušeností, specializací vědních oborů a celospolečenských vývojových trendů tak,

aby to přispívalo k důstojnému životu člověka v lidské společnosti. Je to otevřená živá a celoživotní diskuse o možnostech, limitech jedince a o existenci lidského světa a přístupu k němu prostřednictvím porozumění a v něm nalézání místa pro seberealizaci, včetně různých rizik a potřeby se s nimi vyrovnávat. Odborníci v oblasti společenskovední, obzvláště ti, kteří mají v profesním působení na starost výchovu mladé generace, si uvědomují zvyšující se náročnost výchovných úkolů, naléhavost výchovy v konfrontaci s výchovnými problémy žáků, studentů, klientů, chovanců, dospívající generace.

Před člověkem se otevírá široké spektrum modalit chování, životních způsobů a jejich výběr bude ovlivňován kvalitou, bohatstvím socializačního procesu, ve kterém výchova sehrává významnou roli. Z tohoto hlediska nelze rezignovat na výchovu a její poslání, spíše naopak. Je třeba v širokém sociálním kontextu celosvětových společenských procesů nově tematizovat horizonty cílů výchovy, vzdělávání, prostředky k jejich dosahování, aplikovat individualizované přístupy, inovovat připravenost pedagogů pomoci dorůstající generaci řešit sociální problémy (pedagogickým působením je uschopňovat k řešení životních problémů).

Koncept postmoderny a jeho důsledky pro výchovu mladé generace se promítá i do pojetí výchovných institucí, do pojetí výchovy v rodině, ale též nachází svůj odraz v politice státu vzhledem k mladé generaci.

Společenské změny, které koncem minulého století nastaly, jsou součástí celosvětového kontextu vývojových změn ekonomických, politických, sociálních a také kulturních. Jejich dosah a význam musí být nahlížen ve směru do budoucnosti a v těchto širších souvislostech.

Tyto změny lze označit jako globální a lokální. Mezi globální patří významné změny v produkci a ve spotřebě, lidé se musí velmi rychle přizpůsobovat dynamickým sociálním změnám, nekontrolovaný přírůstek obyvatelstva a s tím spojený nárůst hladovějících, civilizační choroby, postupující technizace a automatizace, nárůst nezaměstnanosti, vznik nových ohrožení lidstva - terorismus, ekologické havárie, klimatické změny apod.

Do problému lokálních lze zařadit sociální nejistotu, politickou nestabilní scénu, korupci, krizi funkcí rodiny (nikoliv krizi rodiny), nové a alternativní formy soužití apod.

V polské sociologii se zcela nově objevila nová cílová skupina - a to nejen výzkumně - tzv. GENERACE T. Co označuje generace T a kde se toto označení vzalo? Termín generace T se objevil na základě provedeného výzkumu s názvem *Sociální diagnóza roku 2005*. Písmeno T je od slova transformace a výzkumná skupina -náctiletých byla ve výše citovaném výzkumu označena jako *děti transformace*. Takže současní -náctiletí jsou vlastně efektem naší poslední revoluce. Sociální změny po roce 1989 byly realizovány tzv. terapií šokem a skokem, a to jak v sociální tak v ekonomické oblasti. Přinesly však i řadu nových sociálních fenoménů - např. nezaměstnanost, růst cen, omezení sociálních jistot a od počátku devadesátých let jsou patrné zásadní socioekonomické změny - společnost se stratifikuje a narůstá počet lidí žijících na hranici chudoby.

I na straně rodičů těchto -náctiletých najdeme charakteristické rysy. Dnešní čtyřiceti- a padesátiletí žijí v nejistotě, stresu, s narůstajícími psychickými nemocemi. Sami se potýkají s problémy na své životní dráze a „ztratili“ se ve výchově svých dětí. *Jak mám vychovávat svoje dítě, když sám nevím, jak žít?* - to je typická teze rodičovské generace té doby. A když se dítě obrátilo na rodiče s otázkou: *Mám se se spolužákem bít, anebo mu mám ustoupit?*, dostalo nejistou odpověď. A tak už to zůstalo. A na takovém podkladě byla vychovávána mladá generace, dnes zvaná generací T. A v této situaci se děti ocitaly na hranici dvou světů - dětství a dospělosti. V té situaci se vytvářel jejich

hodnotový systém, vytvářely se vize do budoucnosti, vytvářela se jejich psychosociální identita a ta vede k překročení hranic sociálních norem a ke vzniku sociálního handicapu.

Na počátku tohoto desetiletí se na základě řady výzkumů nejen v pedagogice, ale i v sociologii vykryštovala obecně uznávaná typologie životních stylů současné generace -náctiletých. Polská pedagogika představuje následující typologii:

- Tradiční styl s prvky postmodernismu, kde jistý konservatismus vychází z chápání vlastní role ve společnosti a prvky postmodernismu jsou představeny hlavně jako nadbytek individuální energie mládeže, zvnitřnění nereálných aspirací a hledání určitých vzorů v současné kultuře. Tento styl je typický pro dívky žijící na vesnici.
- Tradiční životní styl s prvky odmítání kultury bídy. Tento styl lze představit jako snahu eliminovat vlastní marginalizaci ve společnosti a snahu odmítat vliv tzv. nízké kultury. Tento styl je typický pro venkovské chlapce.
- Moderní životní styl s ojedinělými prvky vnímání tradice a s prvky tzv. vysoké kultury, resp. života na vysoké noze. Tento pohled je typický pro dívky žijící ve městě a představuje jakési souhlasné vytváření skupiny tzv. *globálních -náctiletých*. Znamená to být univerzální a patřit do vyšší třídy.
- Postmoderní styl, který odmítá tradice, čerpá z komercializace, řídí se zásadami: peníze bez práce, snadný život, život je hra. Takový bývá typický pohled městských chlapců.

Představená typologie je východiskem pro operacionalizaci výchovných cílů jak v kontextu intencionální, tak funkcionální výchovy, a to jak v rodině, tak i v dalších výchovných institucích.

Literatura:

MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

Kontakt na autora:

Doc. PhDr. Pavel MÜHLPACHR, Ph.D.

katedra speciální pedagogiky

Pedagogické fakulty MU

Poříčí 9-11

603 00 Brno

E-mail: Muhl.Pa@seznam.cz